

Weduty na porcelanie miśnieńskiej w XVIII w.*

Anna
Szkurlat

Dekoratorzy porcelany miśnieńskiej już od lat 20. XVIII w., a więc niemal od początku działalności manufaktury, wykorzystywali jako pierwowzory dzieła graficzne czy – rzadziej – malarskie. Wzorowano na nich najpierw scenki portowe, jeszcze nawiązujące – częściowo przez sztafaż – do *chinoiserie*, a następnie rodzimą (europejską) florę i faunę (zwłaszcza ptaki), scenki rodzajowe oraz pejzaże z architekturą i typowe weduty. Te ostatnie pojawiają się sporadycznie ok. 1735 r., a na większą skalę – dopiero w 2. poł. XVIII stulecia, gdy zdobiono nimi głównie serwisy do kawy i herbaty czy *déjeuner*.

Królewska Manufaktura Porcelany w Miśni, założona w 1710 r. przez Augusta II, w pierwszym okresie przede wszystkim naśladowała formy i dekorację malarską dalekowschodniej porcelany. Niewątpliwie na ten profil produkcji wpłynął sam fundator wytwórni, będący jednocześnie największym wówczas kolekcjonerem japońskiej i chińskiej porcelany. Twórcy mieli

* Dr Claudia Bodinek, która zgodziła się przygotować esej na ten temat, niestety z przyczyn niezależnych nie mogła zrealizować tego projektu. Przygotowując tekst, posiłkowałam się w dużym stopniu publikacją Bodinek 2018.

10 Pejzaże na porcelanie

il. 1. Scena portowa zdobiąca zewnętrzną stronę wieczka tabakierki, Królewska Manufaktura Porcelany w Miśni, l. 30. XVIII w., ZKW

zatem ułatwione zadanie – mogli czerpać inspirację bezpośrednio z drogocennych wyrobów dalekowschodnich znajdujących się w zbiorach Augusta II. Wraz z zatrudnieniem w manufakturze miśnieńskiej w 1720 r. malarza Johanna Gregoriusa Höroldta porcelanę zaczęto także zdobić *chinoiserie* – scenkami rodzajowymi z postaciami Chińczyków, w większości według kompozycji opracowanych przez tego artystę, zamieszczonych w tzw. *Kodeksie Schulza*. Drugim powszechnie stosowanym motywem zdobniczym, wprowadzonym w Miśni również w latach 20. XVIII w., były tzw. scenki portowe, czyli sceny rodzajowe związane z handlem, rozgrywające się w porcie, na tle statków. Niejednokrotnie łączyły one dwa światy: ubiór i fizjonomia przedstawionych kupców, marynarzy, tragarzy itd. wskazywały na pochodzenie z Dalekiego Wschodu, stanowiące zaś dla nich tło zabudowania i mała architektura były typowe dla Europy. Autorzy tych przedstawień posługiwali

się miedziorytami Melchiora Küssela (1626–1689) według dzieł malarza i grafika Johanna Wilhelma Baura (1607–1640) zebranych w *Serie Unterschiedliche Prospekten*, która znajdowała się w archiwum miśnieńskiej wytwórni¹. Dekoratorzy porcelany swobodnie kadrowali te prace, niekiedy zapożyczając pojedyncze elementy (np. rzeźby) z konkretnych grafik, umiejscawiając je w zupełnie innym otoczeniu, wzorowanym na innej grafice. Do malowania scen portowych wykorzystywano przede wszystkim uwiecznione przez J.W. Baura zabudowania nabrzeża Neapolu, niekiedy także Wenecji. Miedzioryty z *Serie Iconographia*, które artysta wykonał podczas *grand tour* do Włoch, wykorzystywano w kolejnych dwóch dziesięcioleciach, w latach 30. i 40. XVIII w., odtwarzając dokładniej kadry zabudowy miast włoskich (zwłaszcza Rzymu i Neapolu) oraz ogrodów z rozbudowanym najczęściej sztafażem. W Miśni wykorzystywano też ryciny ukazujące port Anthony’ego van Zijlvelta (1637–1665) z serii *Havens van Genua* według rysunków Johannesesa Lingelbacha (1662–1674). Tymi widokami dekorowano bardzo często wieko (także od wewnątrz) bądź wszystkie zewnętrzne ścianki tabakierok². Typowe weduty, w których sztafaż odgrywał drugorzędną rolę, lub przedstawienia konkretnych budowli zostały wprowadzone do wzornictwa miśnieńskiej manufaktury ok. 1735 r., choć były to raczej wyjątki. Jej wyroby dekorowano najczęściej różnymi ujęciami panoramicznymi Drezna oraz miast i zamków saksońskich związanych z Wettynami, posługując się rycinami. W pierwszym okresie malarze na porcelanie wykorzystywali głównie grafiki Johanna Alexandra Thielego (1685–1752), od 1738 r. nadwornego malarza Augusta III, a od 1740 r. objętego patronatem hrabiego Henryka Brühla, ówczesnego dyrektora miśnieńskiej manufaktury. Na porcelanowe zastawy przenoszono uwiecznione przez tego artystę panoramy Drezna i Miśni, różne ujęcia twierdzy Königstein, Pirny czy Pillnitz i Moritzburga, z serii rycin z lat 1726–1727 *Ansichten aus der Sächsischen Schweiz*³. Wedutami według Thielego dekorowano naczynia z serwisów do kawy i herbaty *solitaire* lub *tête-à-tête / déjeuner*. Umieszczano

1 Zob. Bodinek 2018, s. 30–50, il., nr kat. 17–34a.

2 Bodinek 2018, nr kat. 33, 33c i 33d, s. 48–49; Meissen Snuff Boxes 2013, nr kat. 28–30, 43, 44, s. 162–167, 204–205, 207–209.

3 Bodinek 2018, nr kat. 317–321b, s. 416–421.

14 Pejzaże na porcelanie

il. 4. Na górze panorama Warszawy wg E. Dahlberga zdobiąca wewnętrzną stronę wieczka tabakierki, Królewska Manufaktura Porcelany w Miśni, ok. 1750, Rijksmuseum